

اقتصادسنج

معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق تهران

اقتصادسنج

معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق تهران

شماره ششم

موضوع این شماره:

نمایی از آخرین آمارهای اقتصادی کشور

ناشر:

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تاریخ انتشار: تیر ۱۴۰۳

چاپ: روابط عمومی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

- ۴ تضعیف جایگاه صنعت در اقتصاد کشور
- ۶ تنگنای مالی بخش خصوصی - بازار سرمایه
- ۷ تنگنای مالی بخش خصوصی - بازار پول
- ۸ طلای بورسی زیر ذره بین
- ۹ پاشنه آشیل بهره‌وری در ایران
- ۱۰ منشاء کسری ۱۷ میلیارد دلاری
- ۱۱ نفوذ رقبا در بازار عراق
- ۱۲ آمادگی پایین ایران برای پذیرش AI
- ۱۳ گذار انرژی

منابع

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۲. سازمان بورس اوراق بهادار
۳. سازمان ملی بهره‌وری ایران
۴. شرکت مدیریت فناوری بورس تهران
۵. گمرک جمهوری اسلامی ایران
۶. مجمع جهانی اقتصاد
۷. مرکز تجارت بین‌الملل
۸. صندوق بین‌المللی پول

بخش صنعت

در سال ۱۴۰۲، سهم بخش صنعت از رشد تولید ناخالص داخلی، به طور قابل توجهی نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش یافت.

این بخش که زمانی حدود ۳۵ درصد از رشد تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده بود، در سال ۱۴۰۲، تنها در ۱۵/۵ درصد از رشد تولید ناخالص داخلی سهم

بوده است. رشد این بخش از ۹/۵ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۴/۴ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده است و سهم آن نیز با کاهش ۰/۶ واحد درصدی همراه بوده است.

۴/۴%

گروه نفت

سهم ۲۰ درصدی گروه نفت از رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۱ به حدود ۲۷ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده و مانند بخش خدمات، توانسته است در سال ۱۴۰۲ در مقایسه با سال ۱۴۰۱، سهم بیشتری از رشد تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص بدهد.

رشد این گروه از ۱۰ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۱۴/۷ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده و سهم آن با افزایش ۰/۴ واحد درصدی نسبت به سال قبل همراه بوده است.

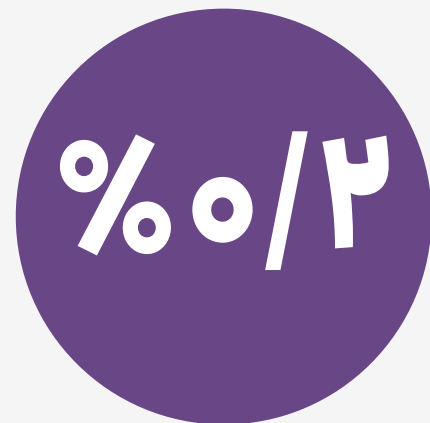
۱۴/۷%

رشد تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۲

گروه کشاورزی

این گروه سهم حداقلی خود در رشد تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۱ را در سال ۱۴۰۲ دست داد. سهم این گروه از رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۱ حدود ۲/۵ درصد بوده اما در سال ۱۴۰۲ در رشد تولید ناخالص داخلی سهمی نداشته و سهم آن به صفر رسیده است.

رشد این گروه از ۱/۱ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۰/۲ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده و سهم آن با کاهش ۰/۱ واحد درصدی همراه بوده است.

گروه خدمات

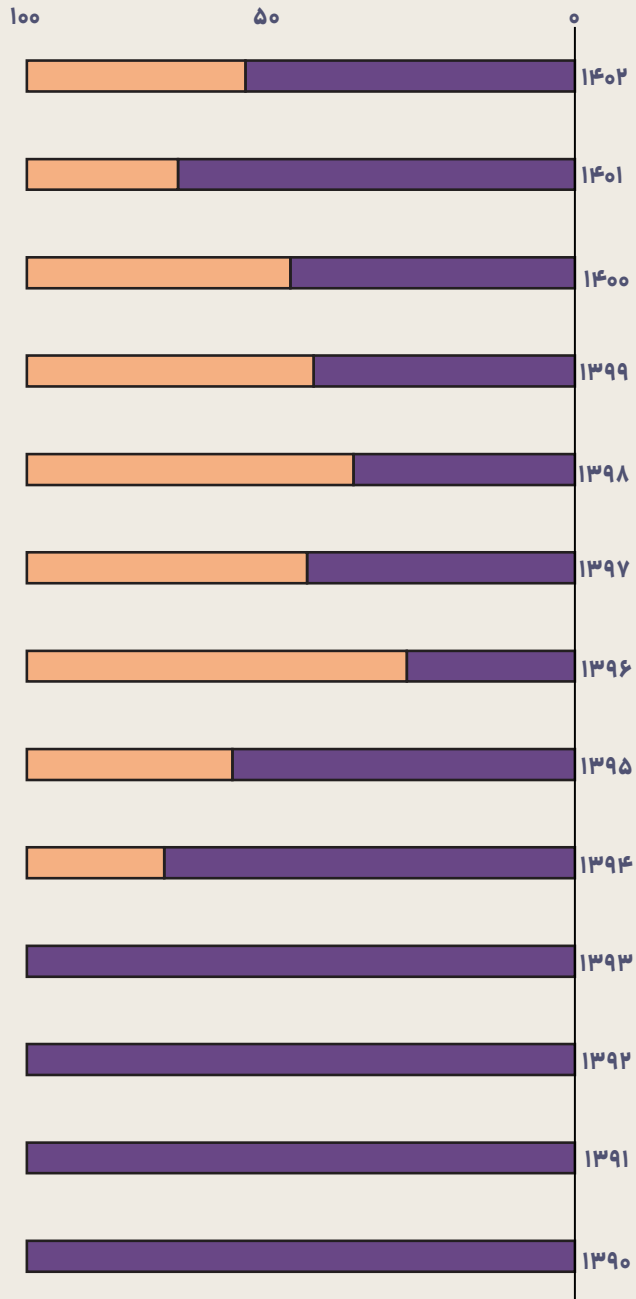
سهم گروه خدمات در رشد تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۲ پس از بخش صنعت در مقایسه با گروه نفت، کشاورزی و خدمات، بیشترین تغییر را داشته است. این بخش با سهم ۳۷/۵ درصدی از رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۱ به سهم ۴۸/۸ درصدی از رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۲ رسیده است.

رشد این بخش نیز از ۲/۷ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۳/۸ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده و سهم آن با افزایش ۰/۷ واحد درصدی همراه بوده است.

بازار سرمایه

سهم بخش دولتی و غیردولتی از تأمین مالی بازار سرمایه (درصد)

در سال ۱۴۰۲، سهم بخش غیردولتی تجهیز و تأمین مالی از طریق بازار سرمایه با افت ۱۲ واحد درصدی به ۶۵ درصد کاهش یافته؛ این در حالی است که سهم بخش دولتی در مدت ذکر شده با افزایش ۴۰ واحد درصدی همراه شده است. در شرایطی که ساختار تأمین مالی کشور همچنان به بانک‌ها وابسته است، تورم بالا و اجرای سیاست‌های محدود کننده در ترانزاکشن بانک‌ها، تأمین مالی پروژه‌ها را از طریق سیستم بانکی با مشکلات فراوانی روبرو کرده است. به علاوه، استقراض گسترده دولت از بانک‌ها، این محدودیت‌ها را تشدید کرده و بر اهمیت بازار سرمایه برای تأمین مالی بنگاه‌های بخش غیردولتی افزوده است.

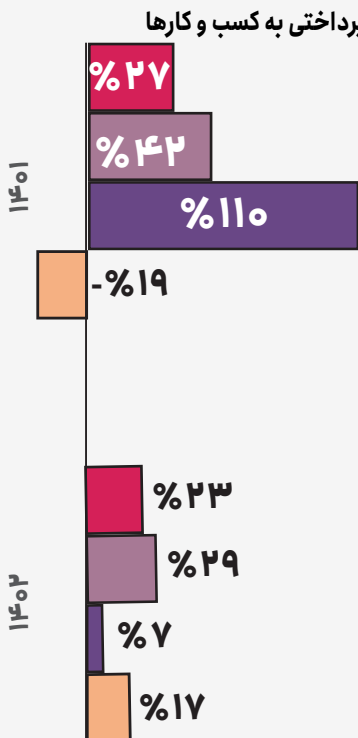
کاهش سهم بخش غیردولتی از تجهیز و تأمین مالی از طریق بازار سرمایه

بخش غیردولتی بخش دولتی

بازار پول

تنگنای مالی بخش خصوصی

نرخ رشد اسمی تسهیلات پرداختی بانک‌ها در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱

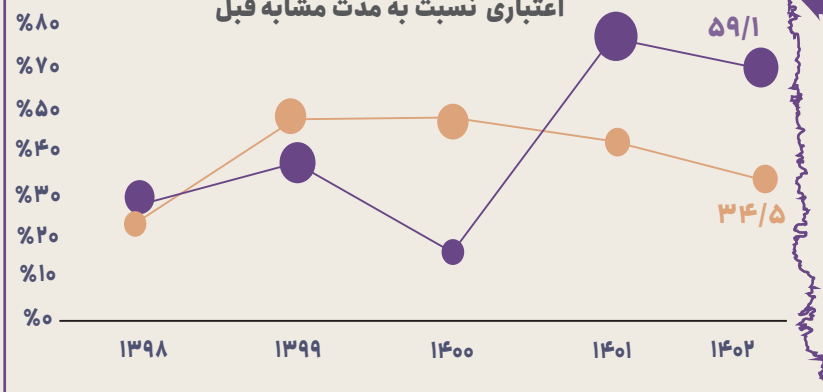
تنگنای ساختاری بخش تولید: ناکامی بانک‌ها در تخصیص منابع به سمت فعالیت‌های تولیدی و مولد اقتصادی

رشد واقعی منفی تسهیلات پرداختی به صاحبان کسب و کار به ویژه تسهیلات پرداخت شده با هدف تامین سرمایه در گردش، ایجاد و توسعه در سال ۱۴۰۲

توصیه‌ها:

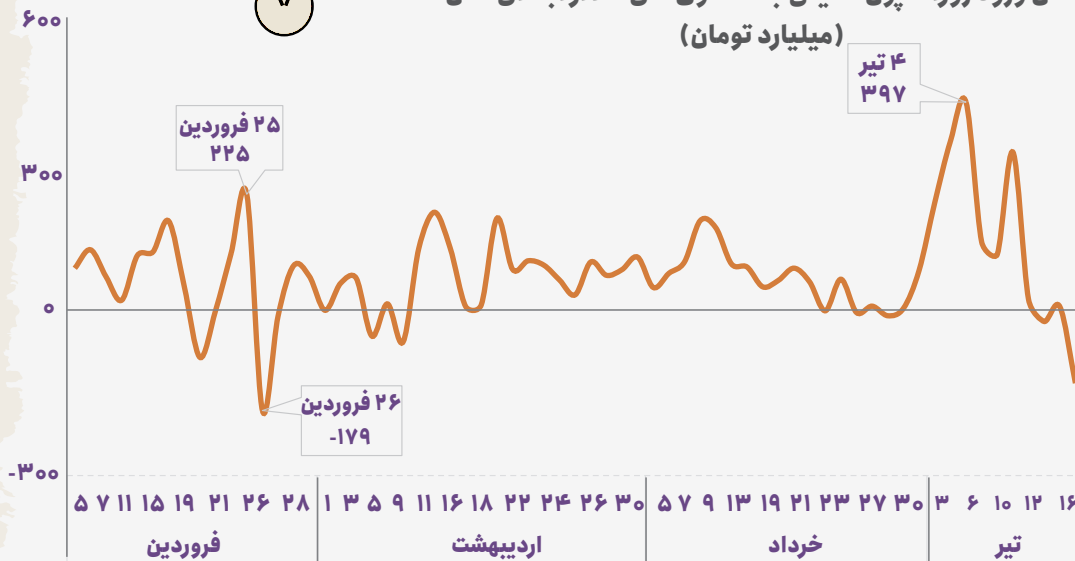
- اجتناب از اعمال سیاست‌های پولی و اعتباری انقباضی که تولیدکنندگان را تحت فشار هزینه‌ای شدید قرار می‌دهد.
- تخصیص سهم مشخصی از منابع بانکی به تامین سرمایه در گردش و سرمایه‌گذاری ایجاد و توسعه‌ای بنگاه‌ها متناسب با میزان تولید و فروش آنها

نرخ رشد بدهی بخش دولتی و غیردولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری نسبت به مدت مشابه قبل

سیاست‌های کنترل ترانزنامه‌ای بانک‌ها اگرچه در سال گذشته تا حدی به کنترل تورم کمک کرد، اما در کنار آن فشار زیادی را به بخش خصوصی تحمیل نمود. شناسایی نکردن منبع اصلی تورم باعث توقف فعالیت بنگاه‌ها و برداشت دولت و شرکت‌های دولتی از منابع بانکی شد. طبق آمارهای بانک مرکزی، نرخ رشد بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها از ۴۹ درصد در پایان سال ۱۴۰۰ به ۳۴/۵ درصد در بهمن ۱۴۰۲ کاهش یافت. در مقابل، نرخ رشد بدهی بخش دولتی از ۱۵/۹ درصد به ۵۹ درصد افزایش یافته است. شایان ذکر است، تورم فعلی عمدتاً ناشی از فشار هزینه‌ها و نوسانات ارزی است که به بخش تولید تحمیل شده و بر تورم مصرف‌کننده نیز تاثیر گذاشته است.

خالص ورود روزانه پول حقيقي به صندوق هاي طلا از ابتداي سال ۱۴۰۳ (مليارد تومان)

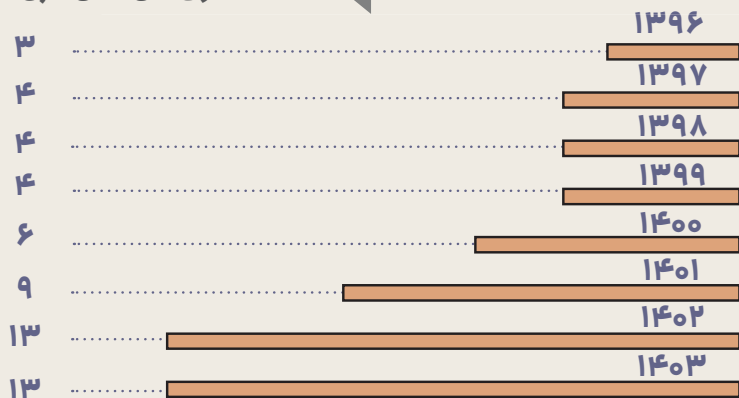
● از ابتداي سال ۱۴۰۳ تا كنون بيش از ۵ هزار ميليارد تومان ورود پول به صندوق هاي طلا انجام شده است.

● در ۶۵ روز معاملاتي از ابتداي سال جاري تا كنون، تعداد روزهايي كه در آن ورود پول حقيقي به صندوق هاي طلا انجام شده است تقريباً ۷ برابر تعداد روزهايي بوده است كه معامله گران حقيقي از اين صندوق ها خارج شدند و ميزان ورود پول حقيقي از ابتداي سال جاري تا نيمه تير ماه، حدود ۱۱ برابر خروج پول حقيقي بوده است.

● به طور كلي بررسي ورود پول به صندوق هاي طلا از سال ۱۴۰۰ تا كنون نشان دهنده افزايش اقبال به اين صندوق ها در بازار سرمايه بوده است.

● خالص ورود پول حقيقي به اين صندوق ها از ۶۴ ميليارد تومان در سال ۱۴۰۰ به حدود ۲،۳۰۰ ميليارد تومان در سال ۱۴۰۱ و حدود ۸،۶۰۰ ميليارد تومان در سال ۱۴۰۲ رسيده است.

تعداد صندوق هاي طلاي قابل معامله

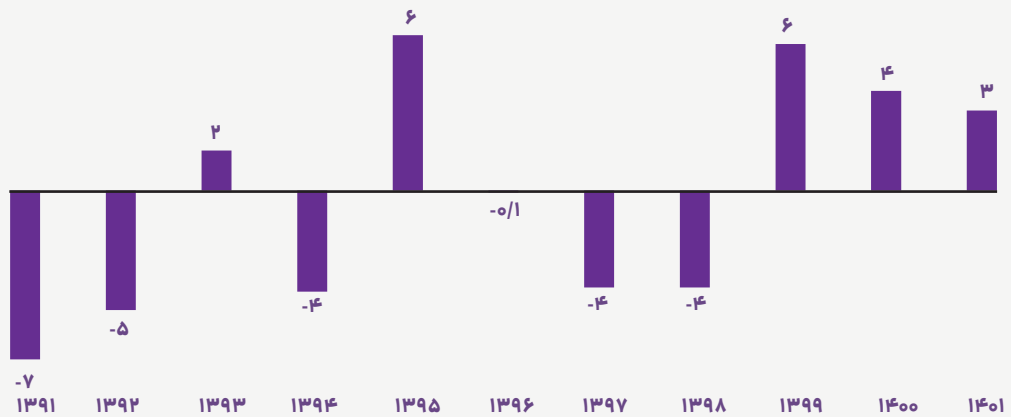

تعداد صندوق هاي طلاي قابل معامله در پايان سال ۱۴۰۰، ۶ مورد بوده كه در پايان سال ۱۴۰۱ به ۹ و در پايان سال ۱۴۰۲ به ۱۳ صندوق رسيده است.

بهره‌وری کل عوامل تولید در سال ۱۴۰۱ با سرعت کمتری نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. به طور کلی این روند نزولی از سال ۱۳۹۹ آغاز شده و همچنان ادامه دارد. اثر کاهش رشد بهره‌وری بر تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۱ نیز قابل مشاهده است. کاهش رشد بهره‌وری طی سه سال مذکور هم از ناحیه کاهش بهره‌وری نیروی کار و هم از کاهش بهره‌وری سرمایه بوده است.

رشد شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید براساس ارزش افزوده، تعداد شاغلان و موجودی سرمایه فعالیت‌های اقتصادی (درصد)

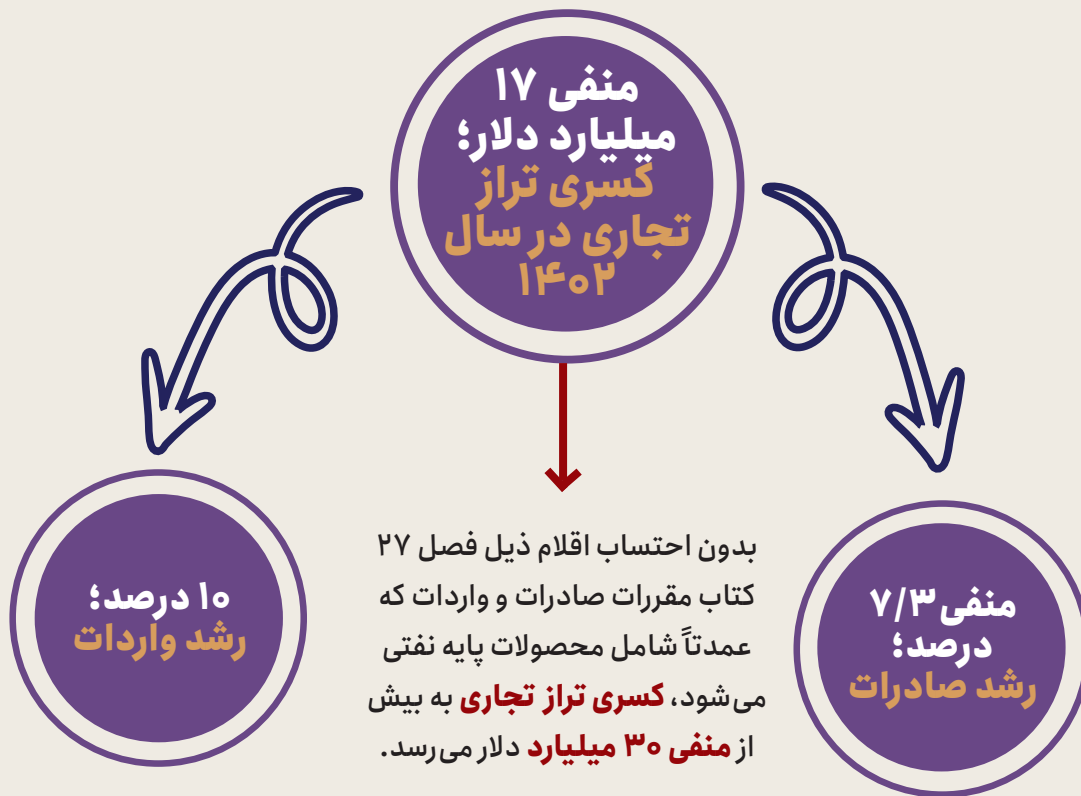

رشد بهره‌وری عوامل تولید به تفکیک سرمایه و نیروی کار (درصد)

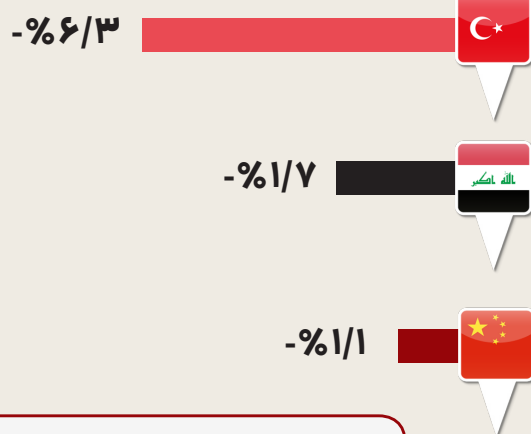
در میان فعالیت‌های اقتصادی رشد شاخص بهره‌وری نیروی کار در گروه خدمات منفی بوده و از ۴/۶ در سال ۱۴۰۰ به منفی ۱/۹ در سال ۱۴۰۱ رسیده است و این دقیقاً همان نقطه‌ای است که بهره‌وری نیروی کار کل اقتصاد را تحت تاثیر قرار داده است.

رشد بهره‌وری سرمایه در بخش نفت و گاز و در گروه خدمات در سال ۱۴۰۱ با کاهش همراه بوده است و در گروه کشاورزی همچنان شاخص بهره‌وری سرمایه در حال کاهش است.

بازار دلایل کاهش حدود منفی ۷ درصدی صادرات در سال ۱۴۰۳ **محصول**

سهم مقاصد صادراتی در کاهش ۷ درصدی ارزش صادرات (واحد درصد)

عامل مسلط در کاهش ارزش صادرات از نظر اقلام صادراتی؛

۶۱ - درصد گاز طبیعی مایع شده با کد تعرفه ۲۷۱۱۱۱۹۰

۴۸ - درصد پلی اتیلن با کد تعرفه ۳۹۰۱۱۰۳۰

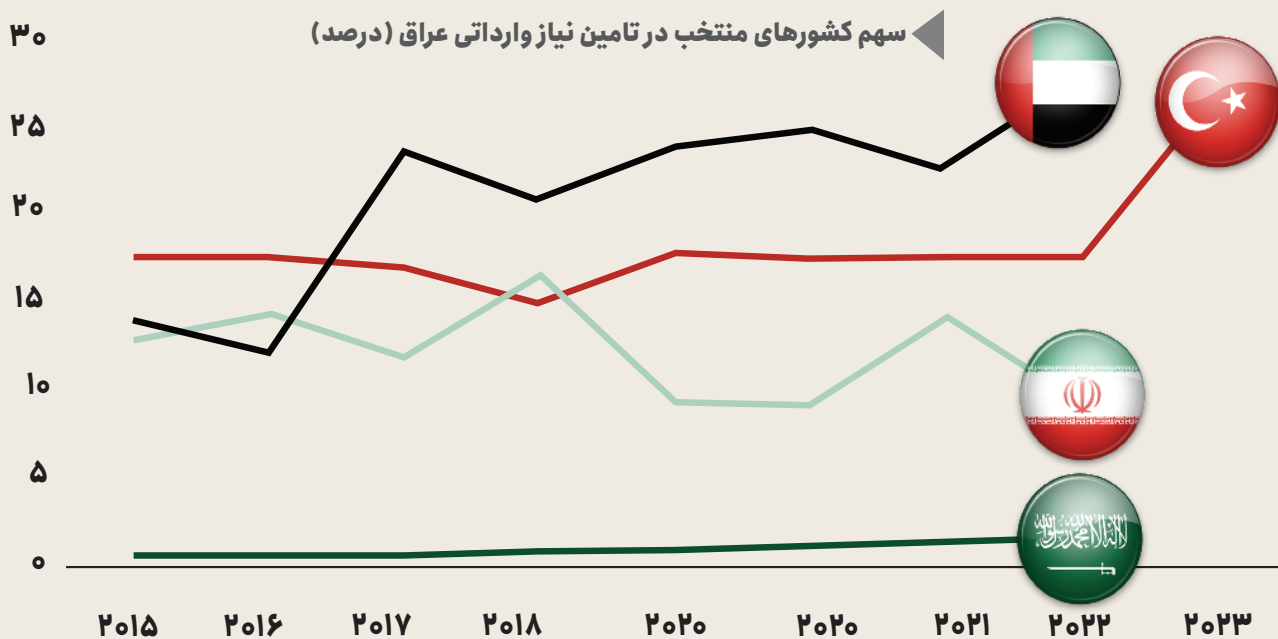
کاهش ارزش صادرات به ترکیه، عراق و چین؛ دلیل اصلی صادرات غیرنفتی در سال ۱۴۰۲

کاهش رقابت پذیری ایران در بازار عراق

- عراق در سال ۱۴۰۲ با ۹/۳ میلیارد دلار واردات از ایران، تقریباً ۱۹ درصد از ارزش صادرات غیرنفتی ایران را به خود اختصاص داده است.
- صادرات کالایی غیرنفتی ایران به عراق طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ به طور متوسط سالانه حدود ۵/۵ درصد رشد کرده، اما در سال ۱۴۰۲ با کاهش ۱۰ درصدی نسبت به سال قبل همراه بوده است.
- سهم ایران در تامین نیازهای وارداتی عراق نسبت به سایر رقبا کاهش یافته و در سال ۲۰۲۲ به ۹/۶ درصد رسیده، در حالی که این سهم در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۸ حدود ۱۷ درصد بوده است.
- ترکیه با سهم ۱۸ درصدی و امارات متحده عربی با سهم ۲۸ درصدی از واردات عراق در این بازار نقش آفرینی می‌کنند.
- عربستان سعودی با سهم ۲ درصدی از تامین نیاز وارداتی عراق در سال ۲۰۲۲، طی نه سال (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲) به طور متوسط سالانه ۱۳ درصد به ارزش صادرات خود به عراق افزوده است.

سهم ترکیه در بازار عراق در سال ۲۰۲۳ با ۹/۲ واحد درصد افزایش نسبت به سال قبل، به حدود ۲۷ درصد رسیده است.

عوامل اثرگذار بر کاهش قدرت رقابت پذیری ایران در بازار عراق

ممنوعیت تجارت تجاری عراقی با کشورهای تحریمی

تغییر سیاست‌های ارزی بانک مرکزی عراق و اعمال محدودیت برای تجاری ایرانی

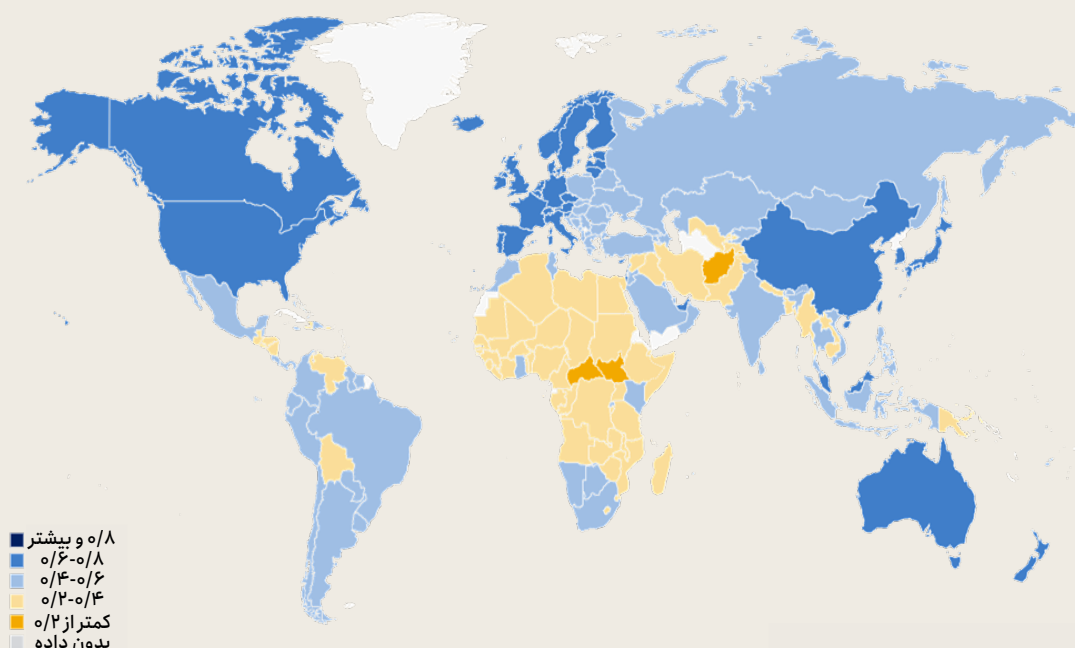
از دست دادن بازار عراق در شرایط تحریم می‌تواند ارزآوری کشور را با مشکل جدی مواجه کرده و بسیاری از صنایع صادرات محور را نسبت به فروش صادراتی آسیب پذیر کند. بنابراین، لازم است در کوتاه مدت اقدام جدی در زمینه دیپلماسی تجاری برای رفع مشکلات صادرات به عراق صورت گیرد.

شاخص آمادگی هوش مصنوعی (AIPI) سطح آمادگی هوش مصنوعی را در ۱۷۴ کشور بر اساس مجموعه‌ای از شاخص‌های کلان ساختاری ارزیابی می‌کند که زیرساخت‌های دیجیتال، سرمایه انسانی و سیاست‌های بازار کار، نوآوری و یکپارچگی اقتصادی و مقررات و اخلاقیات را پوشش می‌دهد. این شاخص رقمی بین صفر و یک بوده که هرچه کشورها به رقم یک نزدیک شوند، دارای آمادگی بیشتری برای پذیرش هوش مصنوعی هستند. ایران در میان ۱۷۴ کشور مورد بررسی با رقم ۰/۳۸ در رتبه ۱۱۶ قرار گرفته که نشان از آمادگی کم آن برای پذیرش هوش مصنوعی دارد. بررسی رقم شاخص ایران با خاورمیانه و آسیای مرکزی نیز نشان می‌دهد که رقم شاخص پایین‌تر از میانگین رقم منطقه قرار دارد.

وضعیت رتبه و امتیاز کشورهای منتخب در شاخص آمادگی هوش مصنوعی جهان در سال ۲۰۲۳

کشور	رتبه	امتیاز
هند 	۷۳	۰/۴۹
عربستان سعودی 	۴۶	۰/۵۸
ترکیه 	۵۱	۰/۵۴
اردن 	۷۷	۰/۴۸
ایران 	۱۱۶	۰/۳۸
پاکستان 	۱۲۳	۰/۳۷
ویتنام 	۷۹	۰/۴۸
تایلند 	۵۴	۰/۵۴

وضعیت شاخص آمادگی هوش مصنوعی در جهان در سال ۲۰۲۳

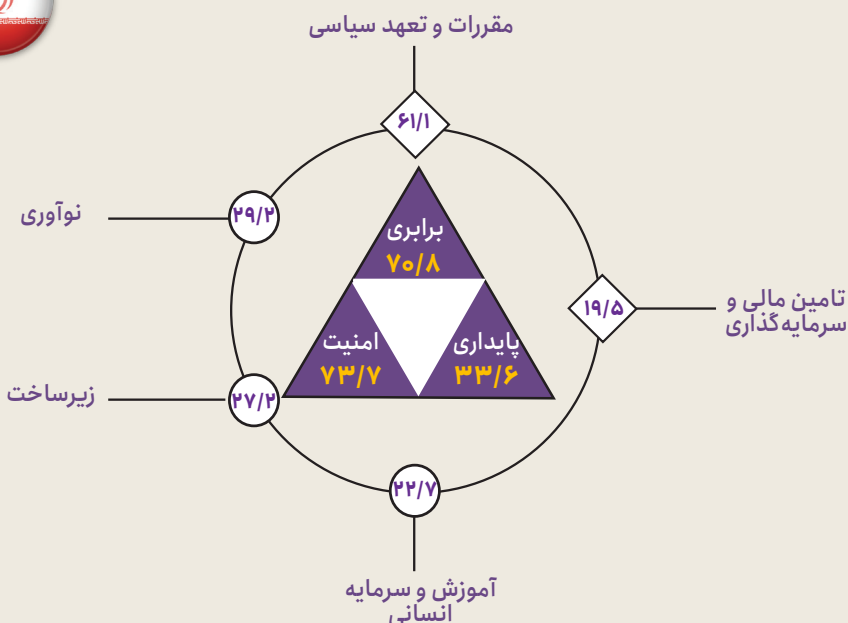
شاخص گذار انرژی چارچوبی مبتنی بر داده را برای ارزیابی عملکرد و آمادگی سیستم‌های انرژی جهانی برای گذار ارائه می‌کند. این شاخص در سال ۲۰۲۴، ۱۲۰ کشور را بر اساس **عملکرد سیستم انرژی (برابری، پایداری و امنیت) و آمادگی برای گذار (مقررات و چارچوب سیاسی، زیرساخت‌ها، نوآوری، آموزش و سرمایه انسانی و تامین مالی و سرمایه گذاری)** ارزیابی می‌کند. امتیاز شاخص گذار انرژی برای یک کشور ترکیبی از عملکرد سیستم (۶۰٪) و آمادگی برای گذار (۴۰٪) است. عملکرد سیستم برابری، امنیت و پایداری را می‌سنجد، در حالی که آمادگی برای گذار به توانمندسازهای اصلی (مقررات، تعهد سیاسی، تامین مالی و سرمایه گذاری) و عوامل توانمند (نوآوری، زیرساخت، آموزش و سرمایه انسانی) تقسیم می‌شود.

وضعیت شاخص گذار انرژی در جهان در سال ۲۰۲۴

در طول دهه گذشته، خاورمیانه، شمال آفریقا و پاکستان شاهد رشد ۷ درصدی امتیاز شاخص گذار انرژی بوده‌اند که در سه سال گذشته رکود داشته است. وابستگی شدید منطقه به درآمدهای نفتی چالش‌هایی را برای گذار انرژی پایدار ایجاد می‌کند. در حالی که آمادگی گذار برای این منطقه طی ده سال گذشته ۲۲ درصد بهبود یافته است، منطقه شاهد بیشترین کاهش تامین مالی و سرمایه گذاری در سه سال گذشته بوده است.

چارچوب گذار شاخص انرژی

در میان ۱۲۰ کشور مورد بررسی در سال ۲۰۲۴، شاخص گذار انرژی ایران با افزایش ۰/۹ واحدی نسبت به سال ۲۰۲۳ همراه شده است. در سال مذکور رقم این شاخص برای ایران به ۴۹ رسیده است. در بین متغیرهای عملکرد سیستم انرژی، بهبود عملکرد «برابری» بیش از دو متغیر دیگر بوده است. در میان متغیرهای مربوط به آمادگی برای گذار نیز، عملکرد ایران در مقررات و تعهد سیاسی با اختلاف نسبت به سایر متغیرها بهتر بوده است.

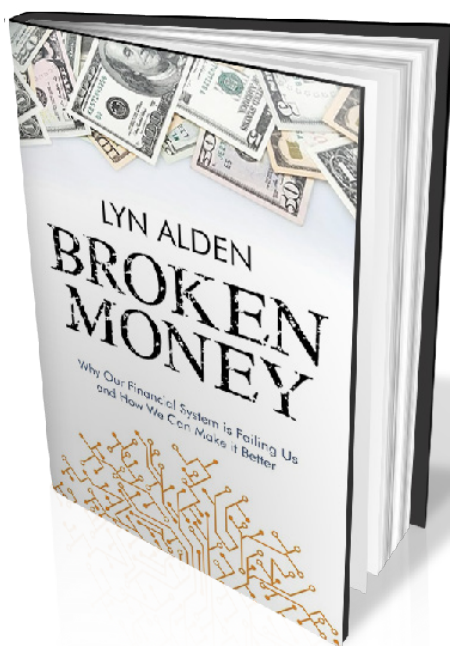
در شاخص گذار انرژی امتیاز ۰ به معنای بدترین عملکرد و امتیاز ۱۰۰ به معنای بهترین عملکرد است

شکست پول

چرا سیستم مالی ما در حال شکست است و چگونه می توان آن را بهتر کرد؟

لین آلدن

این امر نشان می دهد که چگونه قانونگذاران بدون مالیات و با اجرای کمک های نجات انتخابی از طریق کاهش ارزش پس انداز افراد و به طور کلی تأمین مالی به روش های غیر شفاف، قدرت یافته اند. در بخش پنجم نویسنده به نوآوری های پولی دیجیتال در قرن بیست و یکم می پردازد و بیت کوین، استیبل کوین ها، قراردادها هوشمند و ارزهای دیجیتال بانک مرکزی و برخی از فناوری های جدید که در دسترس ما هستند را مورد تحلیل قرار می دهد و همچنین به طور خاص به خطرات مختلفی که این فناوری ها همراه با فرصت هایی که می توانند ارائه کنند می پردازد. نویسنده در بخش ششم کتاب به بررسی پول و ارتباطات می پردازد که دو جزء تجارت هستند و نقش رمزنگاری پولی (بخش مهمی از زیرساخت بانکداری و اینترنت مدرن)، شبکه های مالی باز در مقابل بسته، و تلاقی فناوری مالی و حقوق بشر را مورد بحث قرار می دهد. این کتاب را انتشارات Timestamp Press در سال ۲۰۲۳ به زبان انگلیسی منتشر کرده است.

زبان کتاب: انگلیسی - توسط جواد رباطجری به فارسی ترجمه و توسط انتشارات آراد منتشر شده است. این کتاب را «لین آلدن» نوشته است و تاریخچه پول را از دریچه فناوری تحلیل کرده است. هدف کتاب این است که خواننده به درک عمیقی از پول و تاریخ پولی، هم از نظر مبانی نظری و هم از نظر مفاهیم عملی دست یابد. از صدف تا طلا، از اسکانس های پاپیروس تا بانک های مرکزی و از اختراع تلگراف تا ایجاد بیت کوین، لین آلدن خواننده را به سفر ماجرای ظهور فناوری های جدیدی که در طول اعصار به عنوان پول استفاده کرده ایم، می برد و فراتر از آن، آلدن مفهومی را که پول در بطن خود قرار دارد را بررسی می کند تا به خواننده چارچوبی برای تجزیه و تحلیل و مقایسه انواع مختلف فناوری های پولی و تئوری های پولی بدهد. این کتاب همچنین نگاهی کاملاً انسانی به چگونگی تأثیر پول بر زندگی مردم واقعی دارد و نشان می دهد چگونه فناوری های پولی جدید ساختارهای قدرت را در جامعه شکل می دهند. در بخش اول کتاب خواننده با تاریخچه پول آشنا می شود. نویسنده در این بخش چگونگی پدید آمدن طبیعی پول را تحلیل کرده و در خصوص دلایل برتری برخی پول های خاص به انواع دیگر آن صحبت کرده است. او رابطه بین اعتبار اجتماعی و پول را بررسی کرده و تلاش کرده است بین دو مکتب اقتصادی که اغلب در تقابل با یکدیگر هستند، مفاهیم ایجاد کند. در بخش دوم، در مورد خدمات بانکداری اولیه و ظهور بانک ها با خدمات کامل بحث شده و همچنین بررسی می شود که چگونه پیشرفت های مختلف تکنولوژیکی باعث تسریع تراکنش های پولی شده و آن ها را از روند کندتر تسویه حساب های پولی فیزیکی که فواید بسیاری را به همراه داشت اما دارای معایبی نیز بود دور می کند. بخش سوم کتاب ساختارهایی سیستم مالی جهانی از ابتدای قرن بیستم را تحلیل کرده و مسائل ژئوپلتیک موثر بر این ساختار و چگونگی تغییر آن در طول زمان را مورد بحث قرار داده است. در این بخش سیستم برتون وودز (۱۹۴۰-۱۹۷۰) و سیستم یورو دلار/پترودلار را که از دهه ۱۹۷۰ جایگزین آن شد، مورد تحلیل قرار گرفته است. بخش چهارم کتاب به جزئیات چگونگی ایجاد پول در سیستم مالی مدرن و اینکه چگونه بدهی به طور ذاتی سیستم را در طول زمان بی ثبات می کند پرداخته است. سپس برخی از عدم تعادل های مشکل ساز ناشی از کاهش مداوم ارزش واحدهای پولی را بررسی کرده و استدلال می کند پس انداز کنندگان سعی می کنند قدرت خرید خود را با خرید سایر دارایی های غیر پولی حفظ کنند و

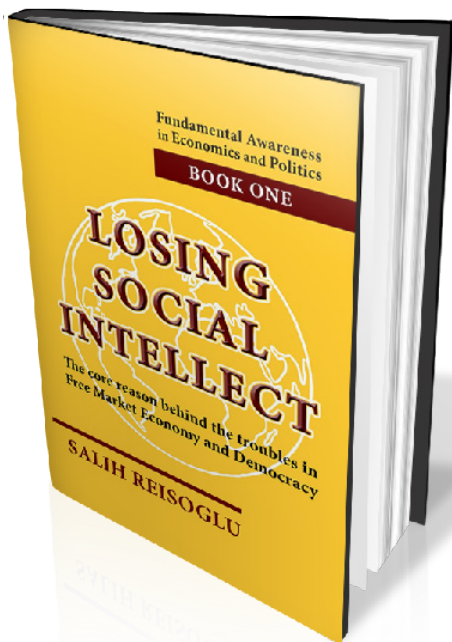
از دست دادن هوش اجتماعی

دلیل اصلی مشکلات در اقتصاد بازار آزاد و دموکراسی

صالح رئیس اوغلو

عنوان می‌شود اگر جامعه توانایی انتخاب نداشته باشد، آزادی انتخاب معنای چندانی ندارد. وقتی جامعه آن قدر ساده لوح می‌شود که مورد دستکاری قرار می‌گیرد و قدرت سیاسی و اقتصادی را به گروه‌های ذی نفع متمرکزی که به ضرر جامعه خدمت می‌کنند، منتقل می‌کند، در واقع اقتصاد بازار آزاد و دموکراسی در انجام وظایف خود شکست خورده‌اند. «صالح رئیس اوغلو» در این کتاب تحلیل می‌کند که چرا هوش اجتماعی ضعیف می‌شود، چگونه این امر پایه‌های نظم اجتماعی غرب را متزلزل می‌کند و برای درمان این مشکلات قبل از نابودی نظام‌های اقتصادی و سیاسی غرب چه می‌توان کرد؟

این کتاب با ارائه آگاهی‌های بنیادین در اقتصاد و سیاست، عنوان می‌کند در دهه گذشته اقتصاد بازار آزاد و دموکراسی در آستانه سقوط قرار گرفتند و این سیستم‌ها همچنان در لبه پرتگاه ایستاده‌اند؛ مگر این که نقص اساسی آن‌ها برطرف شود. نویسنده در کتاب استدلال کرده است متأسفانه در حالی که موضوعاتی با اهمیت ثانویه، آزادانه مورد بحث قرار می‌گیرند، اما حرف زدن از فیلی که در اتاق است، تاپو به شمار می‌رود. در این کتاب تاکید شده است آستانه عقل اجتماعی برای عملکرد مناسب اقتصاد بازار آزاد و دموکراسی هر روز در حال افزایش است، در حالی که در مورد هوش اجتماعی برای جامعه چنین اتفاقی نیفتاده است. در کتاب

«صالح رئیس اوغلو» در این کتاب تحلیل می‌کند که چرا هوش اجتماعی ضعیف می‌شود، چگونه این امر پایه‌های نظم اجتماعی غرب را متزلزل می‌کند و برای درمان این مشکلات قبل از نابودی نظام‌های اقتصادی و سیاسی غرب چه می‌توان کرد؟

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE